

Odborný článok

**Civilné konanie, jeho psychické
následky a možnosti ich
kompenzácie**

Michaela Szittyaiová

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, Katedra občianskeho práva, interný doktorand.

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá osobitou problematikou psychických následkov spôsobených civilným sporovým konaním (súdnym stresom). Metódami analýzy a následnej syntézy akademických, doktrínálnych a praktických poznatkov z oblasti civilného sporového konania a nemajetkovej ujmy vytvárame ucelený myšlienkový rámec, ktorý pôsobí ako podklad pre právnu komparáciu právnych konceptov vyplývajúcich zo stavu *de lege lata*, ako aj ustálenej aj *ad hoc* súdnej praxe najvyšších súdnych autorít ČR a SR. Príspevok uzatvárame úvahami *de lege ferenda*, ktoré sú prirodzeným vyústením akademických otázok nastolených v úvodných častiach príspevku.

Kľúčové slová: psychický stres, civilné sporové konanie, účastník civilného sporového konania, nemajetková ujma

Abstract

This paper deals with the specific issue of psychological consequences caused by civil litigation (judicial stress). Using methods of analysis and subsequent synthesis of academic, doctrinal and practical knowledge from the field of civil litigation and non-pecuniary damage, we create a coherent conceptual framework that acts as a basis for the legal comparison of legal concepts resulting from the state of *de lege lata*, as well as established and *ad hoc* judicial practice of the highest judicial authorities of the Czech Republic and Slovakia. The paper concludes with considerations *de lege ferenda*, which are a natural outcome of the academic questions raised in the introductory parts of the paper.

Keywords: Psychological stress, civil litigation, participant in civil litigation, non-pecuniary damage

Úvod

V právnej praxi sa, často a pochopiteľne, stretávame s vnímaním súdneho procesu cez optiku financií¹ (*hovoríme o hodnote sporu, cene právnych služieb, odmene advokáta, súdnych poplatkoch atď.*). Akademickí psychológovia a psychiatri (*aj ekonómovia*²) však často poukazujú na to, že právnici zabúdajú na iný ako právny rozmer súdneho konania.³ Títo akademici zároveň prichádzajú s riešeniami, ktoré sú právnický netypické⁴.

Preto nie je prekvapivé, že ak hovoríme o problematike náhrady škody spôsobenej súdnym procesom, právnická perspektíva automaticky obsiahne náhradu škody v peniazoch,⁵ a zároveň ponúkne širokú škálu právnych ciest k pripísaniu týchto peňazí na účet poškodeného (*od žaloby až k platobnému rozkazu, cez právoplatnosť rozhodnutia až po exekučné konanie*). Slovanmi Tylera a Thorisdottirovej: „Právnici a zákonodarcovia si myslia, že obeť psychických škôd hľadajú čo najrýchlejšie a najmateriálnejšie riešenie“.⁶

Prvá kapitola tohto článku sa bude zaoberať analytickým prieskumom odbornej literatúry zameranej na problém súdneho stresu a psychológie kompenzácie.

V druhej kapitole sa vrátíme k rýdzo právnickej perspektíve náhrady škody a upriamime pozornosť na civilný proces. Následne prehľadovo predstavíme právne cesty, ktoré má poškodený súdnym procesom k dispozícii v podmienkach Slovenskej republiky (*ďalej len „SR“*). Záverom článku prednesieme niekoľko úvah *de lege ferenda*, ktoré vnímame ako prínosné vo vzťahu k normatívnej úprave tejto problematiky.

1. Psychické následky spôsobené civilným konaním

V priebehu súdneho konania môže stranám vzniknúť škoda, ktorej sa v medzinárodnej literatúre hovorí „critogenic harm“.⁷ V našej publikačnej činnosti tento pojem prekladáme ako *súdny stres*, avšak možno sa stretnúť aj s inými prekladmi. *Súdny stres* je ku dnešnému dňu akademickým pojmom, ktorý nemá presnú definíciu a zatiaľ nejde ani o medzinárodne

¹ HRESKO PEARL, Tracy. *Compensation at the crossroads: Autonomous vehicles and alternative victim compensation schemes*. In: *Proceedings of the 2019 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*. 2019. s 1857.

² Porov napr. HELMERS, C. a kol. *The Effect of Fee Shifting on Litigation: Evidence from a Policy Innovation in Intermediate Cost Shifting* [online]. *American Law and Economics Review*, 2021, roč. 76, s. 2-3.

³ Porov napr. GUTHEIL, T. G. a kol. Preventing "critogenic" harms: Minimizing emotional injury from civil litigation. *Journal of Psychiatry & Law*, 2000, roč. 28, č. 1.

(pozn. avšak táto myšlienka sa tiahne viacerými odbornými publikáciami z oblasti psychológie zameranými na *súdny stres*)

⁴ Napr. ROSENBERG, D., SHAVELL, S. A Simple Proposal to Halve Litigation Costs. *Virginia Law Review*, 2005, roč. 91, s. 1721-1723.. je dielo, ktoré hovorí o experimentálnom odmietaní polovice podaní doručených súdom v záujme redukcie ekonomickej záťaže.

⁵ Pozri §420 OZ alebo §9 ZZS.

⁶ TYLER, Tom R., THORISDOTTIR, Hulda. A psychological perspective on compensation for harm: Examining the September 11th Victim Compensation Fund. *DePaul L. Rev.* roč. 53 (2003): 359.

⁷ STRASBURGER, L. H. The litigant-patient: mental health consequences of civil litigation. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 1999, roč. 27, č. 2, s. 203–211.

uznanú diagnózu.⁸ V jednoduchosti povedané, ide o odborný pojem pre označenie psychologických účinkov, ktoré pre účastníka môže mať súdne konanie. Niektorí akademici hovoria o tzv. *moral harm* alebo morálnom zranení, ktoré je príčinou psychických problémov.⁹ Vzhľadom na obdobnú symptomatiku¹⁰ a vážnosť týchto pojmov budeme ďalej pre prehľadnosť používať pojem *súdny stres*.

Ak by sme *súdny stres* chceli prirovnať k existujúcej psychiatrickej diagnóze, v odbornej literatúre je najčastejšie prirovnávaný k tzv. *post-traumatickej stresovej poruche* (ďalej len „*PTSD*“).¹¹ Práve vo vzťahu k PTSD v súdnom konaní bolo za posledných 100 rokov uskutočnené množstvo kvantitatívneho výskumu, predovšetkým na skúsenostiach súdiacich sa obetí automobilových nehôd,¹² čo prichádza vhod pre formovanie hypotéz o *súdnom strese*.

Aby sme mohli hovoriť o PTSD (*alebo závažnom súdnom strese*) je nevyhnutné, aby poškodený splnil kritérium trvania poruchy aspoň 1 mesiaca a súčasne došlo k obmedzeniu jeho sociálneho fungovania.¹³ Splnenie tohto kritéria je však nejednoznačnou veličinou, pretože neexistuje definičný rámec, podľa ktorého by mohlo byť v prípadnom súdnom konaní posudzované¹⁴ (v r. 1961 boli pokusy obmedziť ho iba na účastníkov konaní, ktorí v dôsledku PTSD stratili prácu, alebo boli dlhodobo PN - Miller vtedy stanovil hypotézu, že neurózy počas súdnych procesov nesúvisia so súdnym procesom, ale sú finančne motivované,¹⁵ táto hypotéza sa neskôr ukázala byť nesprávnou vzhľadom na neskorší nadväzný výskum

⁸ GRIFFIN, Brandon J., LIZARDO, Angelica, ANTON, Michael. Moral injury: An integrative review. *Journal of Traumatic Stress*, 2019, roč. 32, č. 3, s. 357.

⁹ WILLIAMSON, Victoria, STEIN, Norman, HUGHES, Richard. Moral injury: the effect on mental health and implications for treatment. *The Lancet Psychiatry*, 2021, roč. 8, č. 6, s. 454.

¹⁰ Porov. Napr. WILLIAMSON, Victoria, STEIN, Norman, HUGHES, Richard. Moral injury: the effect on mental health and implications for treatment. *The Lancet Psychiatry*, 2021, roč. 8, č. 6, s. 453-455. (pre morálne zranenia) a STRASBURGER, L. H. The litigant-patient: mental health consequences of civil litigation. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law* 27, no. 2 (1999): 203–211. alebo CLEMENTE, Miguel, PADILLA-RACERO, Dolores. The effects of the justice system on mental health. *Psychiatry, Psychology and Law*, 2020, roč. 27, č. 5, s. 1-14 (pre súdny stres).

¹¹ Porov. GRIFFIN, Brandon J., LIZARDO, Angelica, ANTON, Michael. Moral injury: An integrative review. *Journal of Traumatic Stress*. roč. 32, č. 3 (2019): 354.

¹² Pôvodne MILLER, Henry George. Accident Neurosis. *British Medical Journal*, 1961, roč. 1, s. 919-925. *ale neskôr bola táto štúdia z r. 1961 nasledovaná ďalším výskumom, v súčasnosti (2021) k tejto problematike napr. SHORER, Maayan, FENNIG, Silvana, APTER, Alan, PILOWSKY PELEG, Tammy. Involvement in litigation in children with PTSD following motor vehicle accident: Associations with emotional distress and treatment outcomes. International Journal of Law and Psychiatry*, 2021, roč. 77, s. 101711.

¹³ LECLERC, Marie-Eve, WEMMERS, Jo-Anne, BRUNET, Alain. The unseen cost of justice: Post-traumatic stress symptoms in Canadian lawyers. *Psychology, Crime & Law* 26, no. 1 (2020): 1-21.

¹⁴ WILLIAMSON, Victoria, STEIN, Norman, HUGHES, Richard. Moral injury: the effect on mental health and implications for treatment. *The Lancet Psychiatry* 8, no. 6 (2021): 453-455.

¹⁵ MILLER, Henry George. Accident Neurosis. *British Medical Journal*, 1961, roč. 1, s. 919-925.

(pozn. štúdie priebežne počas posledných 60 rokov, aktuálne posledná v r. 2021¹⁶), *ktorý nepotvrdil predchádzajúce výsledky*¹⁷) V praxi to teda znamená, že sa *stres* posudzuje *ad hoc*.

Čo konkrétne je potrebné si predstaviť pod pojmom súdny stres?

Pri našom psychologickom rešerši sme sa zamerali predovšetkým na medicínske spory, kde často dochádza k opakovaným návratom k traumatizujúcim spomienkam,¹⁸ takže pri nemedicínskych sporoch vo všeobecnosti rátame s mierne nižšou záťažovosťou. V zásade ide o rôzne prejavy úzkosti, nespavosti, depresii a samovražedných myšlienok¹⁹ a iného stresového prežívania spôsobeného prebiehajúcim konaním.²⁰ V súvislosti s aktualitou problematiky v súčasnej praxi poukazujeme na veľmi časté, až *flokskulné*,²¹ namietanie psychických následkov spôsobených dlhodobým súdením (*predovšetkým v ústavných sťažnostiach*²²). Uvedené potvrdzujú aj výsledky nedávnej španielskej štúdie na 360 účastníkoch civilných sporov (*žalobcovia aj žalovaní, pričom však žalovaní dopadli o niečo horšie*²³), podľa ktorých má účastníctvo v súdnom spore negatívny psychický dopad.²⁴ Štúdia preukázala rôzne následky na ich psychické zdravie od fatalistického vnímania sveta až po psychotické príznaky.²⁵ Na záver dodávame, že v súčasnosti existuje v akademickej

¹⁶ (pozn. pozri pod čiarou č. 17).

¹⁷ (pozn. nedávna štúdia na 76 účastníkoch potvrdila súvislosť medzi symptómami súdneho stresu a prebiehajúcim súdnym konaním, väčšinové množstvo štúdií od r. 1961, z ktorých predmetná štúdia vychádza, potvrdzuje jej výsledky - pre krátkosť priestoru viac nerozvádzame)

Porov SHORER, Maayan, FENNIG, Silvana, APTER, Alan, PILOWSKY PELEG, Tammy. Involvement in litigation in children with PTSD following motor vehicle accident: Associations with emotional distress and treatment outcomes. *International Journal of Law and Psychiatry*, 2021, roč. 77, s. 101711.

¹⁸ LECLERC, Marie-Eve, WEMMERS, Jo-Anne, BRUNET, Alain. The unseen cost of justice: Post-traumatic stress symptoms in Canadian lawyers. *Psychology, Crime & Law*, 2020, roč. 26, č. 1, s. 453.

¹⁹ Napr. LECLERC, Marie-Eve, WEMMERS, Jo-Anne, BRUNET, Alain. The unseen cost of justice: Post-traumatic stress symptoms in Canadian lawyers. *Psychology, Crime & Law*, 2020, roč. 26, č. 1, s. 453-455.

²⁰ CLEMENTE, Miguel, PADILLA-RACERO, Dolores. The effects of the justice system on mental health. *Psychiatry, Psychology and Law*, 2020, roč. 27, č. 5, s. 13.

²¹ Pozn. *flokskulnými* ich nazývame vzhľadom na početnosť sťažnostnej argumentácie, nie v úmysle zľahčovať prejavy súdneho stresu (pozri ďalej).

²² Príkladmo z rozhodovacej činnosti ÚS SR:

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 521/2020 zo dňa 18. novembra 2020.

Uznesenie ÚS SR sp. zn. III. ÚS 542/2021 zo dňa 30. septembra 2021.

Nález ÚS SR sp. zn. III. ÚS 118/2023 zo dňa 29. júna 2023.

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 491/2023 zo dňa 28. septembra 2023.

Nález ÚS SR sp. zn. II. ÚS 250/2021 zo dňa 16. decembra 2021.

Uznesenie ÚS SR sp. zn. III. ÚS 573/2022 zo dňa 13. októbra 2022.

²³ CLEMENTE, Miguel, PADILLA-RACERO, Dolores. The effects of the justice system on mental health. *Psychiatry, Psychology and Law*, 2020, roč. 27, č. 5, s. 13.

²⁴ Tamtiež, s. 1-14.

²⁵ Tamtiež, s. 8.

psychiatrickej a psychologickej debate odborná polemika vo vzťahu k otázke, či je potrebné radiť *morálne zranenia* medzi psychiatrické diagnózy alebo nie.²⁶

O súdnom strese

Dôvodom nášho pomerne netradičného úvodu (*na právnický akademický text*) boli hypotézy amerických právnikov a sociológov vo vzťahu k fondu zriadenému na podporu obetí teroristického útoku 11. septembra 2001 (ďalej len „**fond 9/11**“). Považujeme za dôležité vysvetliť, prečo je tento fond relevantný pre naše závery. Hoci situácia je, pravdaže, neporovnateľná, rovnako v tomto prípade išlo o peňažnú náhradu, ktorá mala za účel vynahradiť (*aj psychickú*) bolesť jej účastníkom.

Totíž, našli sa aj americkí občania, ktorí tento fond považovali za urážku.²⁷ Dôvody Tyler a Thorisdottirová ozrejmuju tak, že malo ísť o finančnú nálepku na morálne neprávno (*morálne zranenie*).²⁸ Podľa nich to, že účastník získa finančnú kompenzáciu ešte neznamená, že spravodlivosť bola naplnená.²⁹

V nadväznosti na to ďalej dôvodia, že na morálne zranenie patrí morálna záplata (paraf. autora³⁰) – inými slovami: „*Morálne zranenia nie sú vhodné pre finančnú kompenzáciu*“.³¹ Podľa Tracy Hresko Pearl sú obeť s finančnou kompenzáciou uspokojené len vtedy, ak išlo o kompenzáciu nehody.³²

Práve fond 9/11 bol iniciálnym momentom rozbehnutia rozsiahleho sociálneho výskumu vo vzťahu ku kompenzačným fondom a náhradám škôd.³³ A hoci sa o kompenzačných fondoch v súčasnosti špekuluje ako o vhodnom spôsobe mimosúdneho vyriešenia inak komplikovaných a nákladných súdnych vecí (*pozn. ide o náhrady škôd spôsobené automobilmi ovládanými autopilotmi. Tieto fondy by mali byť platené z poplatkov zahrnutých v kúpnej cene vozidla*³⁴), nejde o riešenie ktoré považujeme za udržateľné vo vzťahu k skúmanej

²⁶ GRIFFIN, Brandon J., LIZARDO, Angelica, ANTON, Michael. Moral injury: An integrative review. *Journal of Traumatic Stress*, 2019, roč. 32, č. 3, s. 357.

²⁷ TYLER, Tom R., THORISDOTTIR, Hulda. A psychological perspective on compensation for harm: Examining the September 11th Victim Compensation Fund. *DePaul Law Review*, 2003, roč. 53, s. 355.

²⁸ Tamtiež, p. 357-358.

²⁹ Tamtiež, p. 360.

³⁰ Tamtiež, p. 368.

³¹ Tamtiež, p. 360.

³² HRESKO PEARL, Tracy. *Compensation at the crossroads: Autonomous vehicles and alternative victim compensation schemes*. In: *Proceedings of the 2019 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*. 2019. s 1861.

³³ Pozri napr. HADFIELD, Gillian K. Framing the choice between cash and the courthouse: Experiences with the 9/11 Victim Compensation Fund. *Law & Society Review*, 2008, roč. 42, č. 3, s. 645-682. alebo COPLAND, James R. *Tragic Solutions: The 9/11 Victim Compensation Fund, Historical Antecedents, and Lessons for Tort Reform*. *Manhattan Institute, Center for Legal Policy*, 2005, s. 22-24.

³⁴ HRESKO PEARL, Tracy. *Compensation at the crossroads: Autonomous vehicles and alternative victim compensation schemes*. In: *Proceedings of the 2019 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*. 2019.

problematike. Zároveň je ťažké si predstaviť nejakú formu „*Súdneho ospravedlnenia za spôsobený stres*“³⁵ ako kompenzačne a právne adekvátneho riešenia.

2. Čo teda môžeme robiť?

Sme pevne presvedčení, že začať treba pri preventívnych opatreniach – t. j. už v priebehu konania. Čl 5 (2) CSP hovorí o tom, že „*Súd zohľadňuje špecifické potreby strán sporu vyplývajúce z ich zdravotného stavu a sociálneho postavenia.*“

Avšak, dôvodová správa (r. 2016) hovorí len o jednotlivých, procesne znevýhodnených skupinách (napr. *spotrebitelia, zamestnanci alebo diskriminované osoby*)³⁶. Nie o osobách, ktoré zažívajú debilitačnú mieru *súdneho stresu*. V Komentári k čl. 6 CSP sa možno dočítať, že ide o dorovnanie princípu funkčnej rovnosti v nerovných sporoch.³⁷ Komentár ďalej hovorí o tom, že „*Súd je v tomto zmysle povinný zohľadňovať určité špecifické potreby tých subjektov, ktorých zdravotný stav, prípadne sociálne postavenie odôvodňujú určitý špecifický procesný režim.*“³⁸ Pritom môže ísť aj o „*zdravotne postihnuté osoby*“ a „*špecifický režim*“ má spočívať napr. v stanovovaní času pojednávania alebo výnimkami z povinností, ktorými sú strany zaťažené v priebehu pojednávania.³⁹

Vyššie citované je akási generálna klauzula v diskrečnej právomoci sudcu. V CSP absentuje ďalšie, konkrétnejšie ustanovenie zamerané na túto problematiku. V praxi to teda znamená, že sudca môže, ale nemusí zohľadniť zlé psychické zdravie účastníka sporu. Poznáme síce inštitút „*Ochrany slabšej strany*“ (druhá hlava tretej časti CSP), ktorý pripúšťa isté procesné výhody pre slabšiu stranu.⁴⁰ Tento inštitút však myslí na právne nerovnovážne vzťahy (napr. *zamestnávateľ – zamestnanec alebo dodávateľ – spotrebiteľ*), opäť nie na účastníka, ktorý napr. náročne prežíva opakované návraty k škodovej udalosti na pojednávaniach, alebo sa na jeho zdraví nepriaznivo podpisuje dlhodobý súdny spor o zaplatenie dlhu.

Procesné riešenia, ktoré má účastník počas sporu k dispozícii, je sťažnosť proti procesnému uzneseniu súdu (§239 CSP) alebo námietka zaujatosti proti sudcovi (§52 CSP). Ani jedno sa celkom nehodí na opisovanú problematiku a stretlo by sa s úspešným vybavením len v prípade objektívnej procesnej šikany zo strany súdu alebo skutočnej zaujatosti sudcu (pozri napr. *uznesenie o odmietnutí ústavnej sťažnosti, sp. zn. III. ÚS 131/2018, kde sa sťažovateľ sťažuje na to, že postup sudkyne vníma tak, že ho „sponchybňovala, znevažovala a zhadzovala“; považujeme za dôležité zdôrazniť, že nevyjadrujeme súhlasné stanovisko s postojom sťažovateľa, jednoducho sa snažíme poukázať na to, že strana môže proces/súd subjektívne vnímať ako niečo a priori nastavené proti nej samej, hoci procesný postup samotný je lege artis*).

³⁵ Porov. TYLER, Tom R., THORISDOTTIR, Hulda. A psychological perspective on compensation for harm: Examining the September 11th Victim Compensation Fund. DePaul L. Rev. 53 (2003): 357-358.

³⁶ Bližšie: Dôvodová správa k CSP

³⁷ Pozn. *nerovnými spormi sa myslia spory medzi spotrebiteľom a dodávateľom, zamestnancom a zamestnávateľom alebo diskriminovaným a pôvodcom diskriminácie.*

³⁸ ŠTEVČEK, Marek. In: ŠTEVČEK, Marek a kol. *Civilný sporový poriadok*. Komentár. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 47 (čl. 6 CSP).

³⁹ Tamtiež, s. 47.

⁴⁰ Napr. osobitná poučovacia povinnosť podľa §292 CSP, neprípustnosť zmeny žaloby proti spotrebiteľovi podľa §294, vylúčenie rozsudku pre zmeškanie podľa §299 CSP, preklenutie prejednávacieho princípu podľa §311 CSP atď.

V trestnom práve sa o sekundárnej viktimizácii poškodeného a stresujúcom a záťažovom charaktere konania pre všetkých zúčastnených prirodzene hovorí častejšie ako v civilnom konaní.⁴¹ Rovnako naň myslel aj zákonodarca v osobitnom predpise – zákone č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov (ďalej len „ZoOTČ“) – resp. český zákon č. 45/2013 Sb. Zákon o obětech trestných činů (ďalej len „čZoOTČ“). Podľa našej mienky však nemožno hovoriť o inšpiratívnej právnej úprave vo vzťahu k civilnému sporovému konaniu. Je tomu tak preto, že v priebehu civilného sporového konania nemáme jednoznačnú „obeť“. Až právoplatné rozhodnutie určí úspešnú a neúspešnú stranu.

Ako potenciálne prospešný krok však vnímame „Právo na poskytnutie odbornej pomoci“ podľa §6 ZoOTČ (resp. §4 a nasl. čZoTČ), ktorý umožňuje obetiam prístup k bezplatnej odbornej pomoci⁴² dotovanej štátom.⁴³ V civilnom sporovom konaní sa, pravda, asi nenájde dosť pádny politicko-sociálny dôvod na štátnu dotáciu bezplatnej odbornej pomoci. Ako prínosné by sme však vnímali zavedenie zoznamu subjektov (*spolupracujúcich so súdmi*), ktoré sa špecializujú aj na tento druh psychologickéj pomoci a ktoré služby by boli pre účastníka v prípade záujmu k dispozícii⁴⁴ (*samozrejme za poplatok alebo hrazené zo zdravotného poistenia*).

Možnosti kompenzácie po skončení súdneho konania

Vo všeobecnosti možno hovoriť o troch právnych cestách ku kompenzácii, ktoré prichádzajú do úvahy pre účastníka, ktorého sporové konanie zanechalo s diagnosticky významnými psychickými následkami.

Prvá eventualita je náhrada škody podľa §420 OZ, ktorý je však v pomere generality k zákonu č. 514/2003 o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci⁴⁵ (ďalej len „ZZŠ“), a teda na tento prípad nie je aplikovateľná.

§9 ZZŠ hovorí o škode spôsobenej verejným orgánom (*súdom*) pri výkone jeho právomoci prostredníctvom „nesprávneho úradného postupu“. Uvedené ustanovenie je najbližšie aplikovateľnej právnej náprave na situáciu opísanú v predchádzajúcej kapitole. Podľa ZZŠ môžeme o nesprávnom úradnom postupe hovoriť len v nasledovných dvoch prípadoch:

- Pri porušení normou ustanoveného predpísaného postupu alebo nezákonnom zásahu do práv (*v tomto prípade môžeme hovoriť maximálne o nevyužití diskrečnej právomoci sudcu podľa čl. 6 CSP, čo v prípade náležitého odôvodnenia nie je porušením predpísaného postupu*),

⁴¹ Napr. VIKTORYOVÁ, L. V., VAJZER, L. Zamedzenie sekundárnej viktimizácie obetí domáceho násillia. In: *Obete kriminality: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2013, s. 17–24.

⁴² Pomoc poskytovaná subjektmi zapísanými v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, resp. registru poskytovateľů pomoci obětem trestných činů.

⁴³ K poskytovaniu odbornej pomoci obetiam trestných činov v ČR pozri aj napr. KLÍMA, Pavel. Institut zvlášť zranitelné oběti v kontextu české a evropské právní úpravy. *Forenzní vědy, právo, kriminalistika*, 2023, roč. 8, č. 2, s. 245.

⁴⁴ Analogicky, ako tomu je v prípade registrov popísaných v pozn. pod čiarou č. 41.

⁴⁵ Na OZ ako všeobecný predpis odkazuje napr. §25 (1) ZZS: „Ak § 26 neustanovuje inak, právne vzťahy vrátane predbežného prerokovania nároku podľa tohto zákona sa spravujú Občianskym zákonníkom.“

- a pri porušení účelu, ku ktorému postup orgánu pri výkone verejnej moci smeruje⁴⁶ (*túto rovinu možno argumentačne podložiť princípmi, na ktorých stojí CSP – predovšetkým princípom rovnosti strán*).

Náležité odôvodnenie tejto žaloby by muselo preukázať očividnú súvislosť medzi konkrétnym procesným konaním sudcu (*obchádzajúcim účel CSP*), a následkami, ktoré strana sporu utrpela v dôsledku tohto konania. Problém je, že v tomto bode nehovoríme o zneužití alebo obchádzaní CSP, ale skôr o „*neempatickom použití*“, čo z pohľadu súdu ani nemôže predstavovať porušenie práva. Zároveň vyvstáva otázka, akým spôsobom má byť psychická škoda vyčíslená a premietnutá do žalovateľnej veličiny. A napokon by bolo otázne, podľa akých kritérií by mal sudca (*rozhodujúci o žalobe podľa ZZŠ*) túto škodu posúdiť (*hoci vo svete možno predovšetkým vďaka početným prípadom s obeťami automobilových nehôd hovoriť o pomerne spoľahlivých a dostupných procesných mechanizmoch na odhalenie závažnosti tvrdeného PTSD*⁴⁷).

Aj menej skúsenému právnikovi je už na prvý pohľad zrejmé, že vyššie opísaná žaloba nemá veľký potenciál na úspech. Nehovoriac o trojročnej premĺčacej lehote podľa ZZŠ, bežiaciej od momentu, kedy sa *poškodený dozvedel o škodu*.⁴⁸ Čo opätovne označujeme za praktický problém, pretože tento moment je buď:

- 1) V priebehu pojednávania (*prvý moment, kedy účastník pocíti súdny stres, čo by znamenalo premĺčaný nárok ešte pred skončením priemerne dlhého konania o náhradu škody na SR- štatistika 2023*;⁴⁹ *tento výklad však rozhodovacia prax konštantne odmieta – pozri ďalej*).
- 2) alebo nejednoznačný (*výskum naznačuje, že pri PTSD, ako aj súdnom strese môže byť nástup symptómov aj s odstupom času*,⁵⁰ *zároveň môže byť problém aj počiatočné subjektívne vyhodnocovanie stresu účastníkom konania ako benígneho alebo spoločenská stigmatizácia odrádzajúca od odborného vyšetrenia*,⁵¹ *zároveň sú symptómy premenlivé*

⁴⁶ §9 (1) ZZS „Za nesprávny úradný postup sa považuje výkon právomoci orgánom verejnej moci, pri ktorom dôjde k porušeniu právnou normou ustanoveného predpísaného postupu alebo k porušeniu účelu, ku ktorému postup orgánu verejnej moci pri výkone verejnej moci smeruje. Za nesprávny úradný postup sa považuje aj porušenie povinnosti orgánu verejnej moci urobiť úkon alebo vydať rozhodnutie v zákonom ustanovenej lehote, nečinnosť orgánu verejnej moci pri výkone verejnej moci, zbytočné prieskumy v konaní alebo iný nezákonný zásah do práv, právom chránených záujmov fyzických osôb a právnických osôb.“

⁴⁷ (pozn. odkazujúc na štandardizované formuláre CAPS – 5, ITK, 17 DSM alebo DSM 5, spoľahlivo využívané v zahraničnej súdnej praxi).

Porov napr. CARTWRIGHT, Ashley, ROACH, Jason, ARMITAGE, Rachel. Mission impossible? Assessing the veracity of a mental health problem as a result of a road traffic accident: a preliminary review of UK experts' practices. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 2018, roč. 30, s. 111.

⁴⁸ §19 (1) ZZŠ.

⁴⁹ Ministerstvo spravodlivosti SR. Štatistické ročenky. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/ministerstvo/analyticke-centrum/>. (Za r. 2023 priemerná dĺžka konania o náhradu škody na SR: 39,55 mesiaca).

⁵⁰ MONTES, Álvaro, a kol. Estimating the psychological harm consequence of bullying victimization: A meta-analytic review for forensic evaluation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2022, roč. 19, s. 2.

⁵¹ Napr. BROWER, Kirk J. Professional stigma of mental health issues: Physicians are both the cause and solution. *Academic Medicine*, 2021, roč. 96, s. 635. alebo HACK, Samantha M. a kol. Stigma and discrimination as correlates

a menia sa v čase, takže žalovateľnú intenzitu môžu nábrať aj neskôr;⁵² napokon k rovnakým právnym záverom sa dopracoval aj NS ČR v pomerne starom, avšak významnom rozsudku sp. zn. 1 Cz 23/1983 ze dne 29. června 1983, podľa ktorého „O škodě spočívající ve ztížení společenského uplatnění se poškozený dozví v době, kdy lze objektivně provést ohodnocení bolestného a ztížení společenského uplatnění, neboť až tehdy má poškozený k dispozici skutkové okolnosti, z nichž lze škodu zjistit“).

Marginálna pozn. autora: Je síce pravdou, že otázka začatia plynutia premlčacej doby v prípadoch nemajetkovej ujmy nie je právno-praktickou novotou⁵³ (hoci badať rozličné právno-názorové prúdy,⁵⁴ pre ktoré nenachádzame v tomto príspevku samostatný analytický priestor), vychádzame však z osobitosti *súdneho stresu*, ktorý kontinuálne prebieha počas *celého* konania (resp. vždy vtedy, keď súd a účastníci robia v konaní procesné úkony). Objektívne ohodnotenie stavu účastníka (odkazom na vyššie citovaný rozsudok sp. zn. 1 Cz 23/1983) teda nemožno očakávať, kým konanie stále prebieha. *Intenzitu poruchy v tomto prípade účastník objektívne nemá šancu odhadnúť, kým konanie nie je skončené a následne (z judikatúry NS SR)⁵⁵ jeho stav ustálený*).

Praktický aj akademický⁵⁶ problém nastáva v určení momentu „ustálenia“ zdravotného stavu. Aj podľa judikatúry NS ČR⁵⁷ je potrebné v týchto prípadoch postupovať ad hoc. Podľa Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví NS ČR (ďalej len „**Metodika**“) by toto ad hoc určenie začiatku plynutia premlčacej lehoty mohol pripadať na obdobie až 2 roky po skončení konania („V souladu s dosavadní zaužívanou praxí by mělo být k hodnocení trvalých následků přistoupeno teprve poté, co se zdravotní stav relativně ustálí; přesné časové období nelze obecně určit, zpravidla jde o jeden rok, ve výjimečných případech

of mental health treatment engagement among adults with serious mental illness. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 2020, roč. 43, s. 1.

⁵² Porov napr. DWORKIN, Emily R., JAFFE, Anna E., BEDARD-GILLIGAN, Michele, FITZPATRICK, Skye S. PTSD in the year following sexual assault: A meta-analysis of prospective studies. *Trauma, Violence, & Abuse*, 2021, roč. 24, s. 497. alebo LOWE, Sarah Ryan a kol. Posttraumatic stress disorder symptom trajectories within the first year following emergency department admissions: Pooled results from the International Consortium to predict PTSD. *Psychological Medicine*, 2020, roč. 51, s.1230.

⁵³ Napr. uznesenie NS SR sp. zn. 5 Cdo 265/2009 zo 17.2.2011 „Počiatok plynutia všeobecnej trojročnej premlčacej doby náhrady za nemateriálnu ujmu je podľa § 101 OZ viazaný na okamih, kedy došlo k neoprávnenému zásahu objektívne spôsobilého porušiť alebo ohroziť osobnostné práva fyzickej osoby“ alebo uznesenie ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 542/2013 z 23.9.2013

⁵⁴ Z judikatúry vyberáme napríklad „deň nasledujúci po dni, kedy došlo k zásahu“ (rozhodnutie NS SR citované vyššie)

naproti uzneseniu veľkého senátu občianskoprávneho a obchodného kolégia NS ČR sp. zn. 31 Cdo 4835/2014 ze dne 12. dubna .2017 „Objektivní promlčecí lhůta (doba), ve které se promlčí právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím, běží od události, z níž vznikla škoda“.

⁵⁵ rozsudok NS SR sp. zn. M Cdo 37/2000 zo dňa 28.6.2001 (R 68/2003)

„Za deň zistenia bolesti nemožno bez ďalšieho považovať deň ukončenia práceneschopnosti ... ale okamih (deň) ustálenia zdravotného stavu poškodeného“

⁵⁶ Pozri aj MANDELÍK, Jakub. Objektívna a subjektívna premlčacia doba - podmienky ich počítania. *Súkromné právo*, roč. 2018, vyd. 2/2018, publikované 1. 4. 2018.

⁵⁷ Rozsudek sp. zn. 33 Odo 477/2001 ze dne 30. dubna 2002.

*lze uvažovat i s dobou delší, až do dvou let.*⁵⁸). Je však důležité podotknúť, že Metodika sa vzťahuje len na bolesť a sťaženie spoločenského postavenia a nie na iné nemajetkové ujmy.⁵⁹ SR upravila obsahovo analogickú problematiku (*ohodnocovania bolesti*) formou osobitného zákona,⁶⁰ ten sa však k otázke začiatku premlčacej lehoty nevyjadruje.

Tento nárok by navyše bol s najväčšou pravdepodobnosťou zamietnutý, nechávajúc účastníka trpiaceho následkami pôvodného konania s peňažným dlhom aj za druhé konanie (*pozn. konanie podľa ZZŠ*).

Aj v prípade konečnej úspešnosti tejto žaloby by toto (*pozn. druhé*) konanie veľmi pravdepodobne znamenalo pre účastníka opakované návraty k predchádzajúcej traume na pojednávaniach aj vo vyjadreniach, čo paradoxne preukázateľne zhoršuje symptómy PTSD.⁶¹

Konanie na ÚS SR ako posledná záchrana?

Posledná možnosť, ktorú má účastník v podmienkach SR (nie ČR) k dispozícii, je konanie o ústavnej sťažnosti podľa § 122 a nasl. zákona č. 314/2018 Z. z. o ústavnom súde Slovenskej republiky (ďalej len „**ZÚS**“). Podľa §123 (2) ZÚS sa možno domáhať „*primeraného finančného zadostučinenia*“ za porušenie ústavných práv sťažovateľa.⁶² Podľa komentára k §135 ZÚS (Primerané finančné zadostučinenie) „*Priznanie primeraného finančného zadostučinenia prichádza do úvahy najmä v prípadoch, keď vzhľadom na charakter porušenia základných práv a slobôd sťažovateľa nie je možné zaistiť úplnú nápravu zrušením rozhodnutia, opatrenia alebo uvedením do pôvodného stavu a rozhodnutie ústavného súdu konštatujúce porušenie základných práv a slobôd sťažovateľa nepredstavuje ani v kombinácii s ďalšími opatreniami na zabránenie pokračovania v porušovaní základných práv a slobôd v budúcnosti dostatočnú nápravu zisteného porušenia ústavnosti.*“⁶³ Ústavnú sťažnosť však, samozrejme, možno využiť až po vyčerpaní všetkých dostupných vnútroštátnych prostriedkov, čo v praxi znamená v prípade náhrady škody niekoľkoročný proces.⁶⁴ Českému čitateľovi môže uvedené na prvé prečítanie vyznieť ako rovnocenný postup k žalobe o náhradu škody podľa ZZŠ. Avšak, je dôležité podotknúť, že ústavná sťažnosť by v zmysle uvedeného prichádzala do úvahy až po procesne neúspešnom konaní podľa ZZŠ na všeobecnom súde. Ak by sme však pripustili eventuálnu možnosť uplatnenia tohto nároku ústavnou sťažnosťou (vzhľadom na ťažkopádnosť a predpokladanú neúspešnosť uplatnenia nároku žalobou podľa ZZŠ),

⁵⁸ Metodika k náhrade nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) - *Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu vzalo dne 12. 3. 2014 Metodiku na vědomí.*

⁵⁹ Bližšie napr. PAVELEK, Ondřej. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2015, roč. 23, č. 2, s. 106.

⁶⁰ Zákon č. 437/2004 Z. z., zákon o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia.

⁶¹ LECLERC, Marie-Eve, WEMMERS, Jo-Anne, BRUNET, Alain. The unseen cost of justice: Post-traumatic stress symptoms in Canadian lawyers. *Psychology, Crime & Law* 26, no. 1 (2020): 1-21.

⁶² Pozri aj §133 (3) písm. e) a § 135 ZÚS.

⁶³ PIROŠÍKOVÁ, Marica. § 135 [Primerané finančné zadostučinenie]. In: MACEJKOVÁ, Ivetta, BÁRÁNY, Eduard, BARICOVÁ, Jana, FIACAN, Ivan, HOLLÄNDER, Pavel, SVÁK, Ján a kol. *Zákon o Ústavnom súde Slovenskej republiky*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2020, s. 1044–1045.

⁶⁴ Pozri pozn. pod čiarou č. 45.

nárok zo *súdneho* stresu by hladko zapadol do konceptu, ktorý bol zamýšľaný priznaním primeraného finančného zadostučinenia v konaní pred ÚS SR.

Krátky pohľad na rozhodovaciu činnosť ÚS SR prezrádza, že rôzne formy psychickej traumatizácie sú častou súčasťou sťažnostnej argumentácie (*prakticky nikdy nie je jediným sťažnostným dôvodom*). Sťažovatelia sa sťažujú na *traumatizujúce*,⁶⁵ *útrpné*,⁶⁶ *ponižujúce*⁶⁷ a *vyčerpávajúce*⁶⁸ konanie.

Vychádzajúc z praxe sa zároveň žiada podotknúť, že pokiaľ účastník vybuduje svoju sťažnostnú argumentáciu *len* na vyššie uvedenom (*bez preukázania kauzálneho nexu s konaním obchádzajúcim účel CSP*), jeho sťažnosť bude s najväčšou pravdepodobnosťou ÚS SR odmietnutá. V rámci vlastného kvantitatívneho výskumu sme sa nestretli s jediným prípadom, kedy by psychická škoda účastníka bola osamoteným argumentom úspešnej ústavnej sťažnosti.⁶⁹

Kvantitatívna analýza českej rozhodovacej činnosti, predovšetkým najvyšších súdnych autorít, Nejvyššího soudu České republiky (ďalej len „NS ČR“) a Ústavního soudu České republiky (ďalej len „ÚS ČR“) vykazuje analogický trend. Existuje penzum rozhodnutí, ktoré sa zaoberajú napríklad účelom priznávania nemajetkovej ujmy (*pomôcť prekonať „neradosť“, ktorá v súvislosti s ujmu vznikla*),⁷⁰ teoretickou delbou nemajetkovej ujmy na „*pouze*“ citovú ujmu a ujmu zo šoku (*inými slovami, diagnostikovanú psychickú chorobu – slovenská doktrína pri sekundárnych obetiach hovorí o čistej citovej ujme a tzv. nervovom šoku pozn. autora*)⁷¹ otázkami unesenia dôkazného bremena vo vzťahu k tvrdenej nemajetkovej ujme⁷² alebo šikanóznym žalôb a súvisiacim útrapám.⁷³ Všetky tieto riešené právne otázky sa však viažu na prípady, že je konaním subjektu občianskeho práva protiprávne spôsobená psychická

⁶⁵ Napr. pozri

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 521/2020 zo dňa 18. novembra 2020.

Uznesenie ÚS SR sp. zn. III. ÚS 542/2021 zo dňa 30. septembra 2021.

Nález ÚS SR sp. zn. III. ÚS 118/2023 zo dňa 29. júna 2023.

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 491/2023 zo dňa 28. septembra 2023.

⁶⁶ Napr. pozri

Nález ÚS SR sp. zn. II. ÚS 250/2021 zo dňa 16. decembra 2021.

Uznesenie ÚS SR sp. zn. III. ÚS 573/2022 zo dňa 13. októbra 2022.

⁶⁷ Napr. pozri

Uznesenie ÚS SR sp. zn. II. ÚS 90/2021 zo dňa 25. februára 2021.

Nález ÚS SR sp. zn. III. ÚS 639/2023 zo dňa 6. mája 2024.

Nález ÚS SR sp. zn. I. ÚS 145/2023 zo dňa 26. apríla 2023.

⁶⁸ Napr. pozri

Nález ÚS SR sp. zn. III. ÚS 328/2020 zo dňa 24. novembra 2020.

Nález ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 391/2023 zo dňa 11. októbra 2023.

Pozn. citovaná judikatúra sa čiastočne prekrýva s citačným aparátom (ešte nepublikovanej) rigoróznejšej práce autora na tému Cena sporu: Kritický pohľad účastníka na civilné sporové konanie, ktorá sa taktiež dotýka skúmanej témy.

⁶⁹ *Pozn. autora: Bola skúmaná recentná rozhodovacia činnosť ÚS SR v rokoch 2018–2024, prostredníctvom portálov <https://www.judikaty.info> a <https://www.justice.gov.sk/> (webstránka Ministerstva spravodlivosti SR).*

⁷⁰ Rozsudek NS ČR sp. zn. 30 Cdo 4380/2009 ze dne 27. září 2011.

⁷¹ Napr. Plenárne rozhodnutie ÚS SR 14/24 ze dne 28. května 2024.

⁷² Napr. Rozsudek NS ČR sp. zn. 30 Cdo 543/2009 ze dne 23. března 2011.

⁷³ Napr. Usnesení NS ČR sp. zn. 25 Cdo 306/2016 ze dne 26. července 2016.

ujma inému subjektu občianskeho práva. *Súdny stres* je naproti citovaným prípadom osobitý v tom, že v uvedenom prípade psychická ujma vznikne (*alebo je zhoršovaná*) postupom, ktorý je „len“ neohľaduplným postupom *de lege artis*, pokojne aj v dôvodne vedenom konaní [ilustratívne nanajvýš neempatické využívanie dopytovacieho oprávnenia podľa §150 (2) CSP⁷⁴ alebo §118a (1) zákona č. 99/1963 Sb. občianskeho súdneho rádu (ďalej len „o.s.ř.“)⁷⁵ alebo fakultatívne opakované predvolávanie na výsluch (§100 CSP a §51-52 o.s.ř.) strany, ktorá trpí psychiatrickou diagnózou, čím dochádza k zhoršovaniu symptómov atď.].

Zároveň typická judikatúra dopadajúca na otázky predpokladov nemajetkovej ujmy ako takej tu podľa nášho názoru nie je aplikovateľná z dôvodu prílišnej špecifickosti konania o škode spôsobenej pri výkone verejnej moci (*inými slovami a závermi všeobecných súdov SR, ak pripustíme analógiu s trestným právom,*⁷⁶ *neposudzuje sa správnosť či nesprávnosť rozhodnutia (postupu) orgánu (súdu)... ale rozhodujúcim kritériom je výsledok tohto konania*⁷⁷), ako aj charakter *lex specialis* právnej úpravy o zodpovednosti za škodu pri výkone verejnej moci vo vzťahu k všeobecnej úprave v OZ.⁷⁸

V konečnom dôsledku to teda znamená, že právna cesta ku kompenzácii takéhoto nároku síce existuje, ale prinajmenšom je veľmi neistá a trnistá.

Úvahy de lege ferenda

Ako sme uviedli vyššie, najefektívnejšia pomoc účastníkom trpiacim *súdnym stresom* by mala existovať v reálnom čase (*počas konania*). Preto by sme vnímali ako prínosné podporiť spoluprácu súdov s praktizujúcimi terapeutmi v rovine *soft law* (napr. formou podporných skupín alebo medziodborových školení). Uvedené by umožnilo dotknutým účastníkom obrátiť sa na časovo aj finančne dostupného odborníka už v rámci prvotného konania. Zámerne nehovoríme o zriadení osobitného orgánu ako napr. *Centrum právnej pomoci* vzhľadom na finančnú náročnosť tohto riešenia (*hoci vzhľadom na početnosť sťažnostných argumentácií vo vzťahu k súdnemu stresu táto myšlienka nie je neudržateľná*).

Ak upriamime pozornosť na CSP, v súčasnosti sa nám v tejto súvislosti javí vhodným špecifikovať jeho čl.6 tak, aby bolo zrejmé, že zahŕňa aj psychické zdravie.

- Súčasné znenie CSP čl. 6: *Súd vždy poučí strany o ich práve zvoliť si advokáta a o možnosti obrátiť sa na Centrum právnej pomoci.*
- Navrhované znenie CSP čl.6: *„Súd zohľadňuje špecifické potreby strán sporu vyplývajúce z ich fyzického a psychického zdravotného stavu a sociálneho postavenia“.*

⁷⁴ §150 (2) CSP „Na zistenie podstatných a rozhodujúcich skutočností môže súd strany požiadať o ďalšie skutkové tvrdenia.“

⁷⁵ Viac-menej analogicky k CSP §118a (1) o.s.ř. „Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevylicil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.“

⁷⁶ Napríklad

Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica, sp. zn. 11Co/81/2018 z 20. 9. 2018.

Rozsudok Krajského súdu v Trnave, sp. zn. 11Co/126/2017 z 21. 11. 2018.

⁷⁷ Pozri napr. MOKRÁ, I. Aplikčné osobitosti v konaní o priznaní nemajetkovej ujmy z dôvodu nezákonne vedeného trestného stíhania. *Právny obzor*, 2024, s. 57.

⁷⁸ Pozri napr. §25 ZZŠ.

Máme za to, že uvedená formulácia otvára dvere právnej praxi, aby sama identifikovala potreby a požiadavky dotknutých účastníkov a následne necháva priestor pre adresnú reakciu. V duchu uvedeného (aj vzhľadom na to, že v súčasnosti ide v podmienkach SR primárne o akademickú otázku) sa zdráhame formulácie bližších úvah *de lege ferenda*, hoci sa podporne k navrhovanej úprave článku 6. (vyššie) núka ešte rozšírenie poučovacej povinnosti súdu o možnosť strany obrátiť sa na registrovaného terapeuta.

- Navrhované znenie CSP §160 (2): *Súd vždy poučí strany o ich práve zvoliť si advokáta a o možnosti obrátiť sa na Centrum právnej pomoci a Centrá psychologického poradenstva.*
- Súčasné znenie CSP čl. §160 (2): *Súd vždy poučí strany o ich práve zvoliť si advokáta a o možnosti obrátiť sa na Centrum právnej pomoci.*

Vo vzťahu k ZZŠ sa rovnako zdráhame predkladať normatívne znenie žalobných riešení *súdneho stresu*, na ktoré zákonodarca pri zákonodarnom procese úmyselne nemyslel, a ktoré by mali v praxi potenciál zahlcovať súdnictvo mnohými neúspešnými podaniami. Vo všeobecnosti sa akceptuje, že súdny spor je do istej miery stresujúci.⁷⁹ Ak však niekomu spôsobuje nadmerné utrpenie, sme mienky, že je vhodné ponúknuť pre procesný problém aj neprocesné riešenie.

Pri formulácii úvah *de lege ferenda* máme na pamäti predovšetkým neprecedentnosť problematiky a súčasnú spoločenskú stigmú (v podmienkach SR) v súvislosti s psychickým ochorením, preto uvedené návrhy formulujeme tak, aby v konečnom dôsledku nepôsobili spoločensky kontraproduktívne. Následný vývoj právnej praxe by identifikoval presné praktické otázky, ktoré by si vyžiadali konkrétnejšiu úpravu *de lege ferenda*.

Záver

Máme za to, že sa nám podarilo naplniť účel tohto prehľadového príspevku a oboznámiť čitateľa s problematikou kompenzácie *súdneho stresu* v podmienkach súdnictva SR (s presahom na českú právnu prax). Uvedené sme dosiahli syntézou poznatkov získaných analýzou relevantnej odbornej spisby, ako aj relevantnej rozhodovacej činnosti predovšetkým najvyšších súdnych autorít. Pre demonštráciu vysvetľovanej problematiky a súvisiacich hypotéz sme naše argumenty opreli o konkrétne príklady z právnej praxe, pričom sme príležitostne ponúkali vlastnú názorovú perspektívu vo vzťahu k hodnoteniu efektivity kompenzácie. Pridanou akademickou hodnotou je identifikácia medzier v právnej úprave a ich následné vyplnenie prostredníctvom realistických úvah *de lege ferenda*.

⁷⁹ Zriadené zákonom č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi.